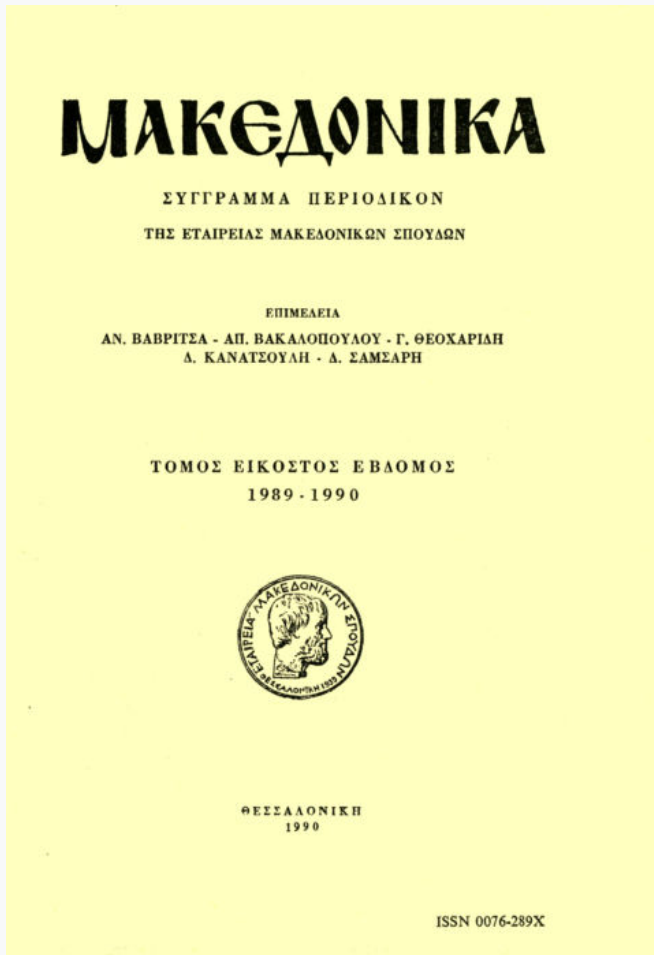

Μακεδονικά

Τόμ. 27, Αρ. 1 (1989)

Ετυμολογικά περιοχών της Μακεδονίας

Ευανθία Δούγα-Παπαδοπούλου

doi: [10.12681/makedonika.107](https://doi.org/10.12681/makedonika.107)

Copyright © 2014, ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΑ

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Δούγα-Παπαδοπούλου Ε. (1989). Ετυμολογικά περιοχών της Μακεδονίας. *Μακεδονικά*, 27(1), 383-400.
<https://doi.org/10.12681/makedonika.107>

ΕΤΥΜΟΛΟΓΙΚΑ ΠΕΡΙΟΧΩΝ ΤΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

Στὴν ἐργασία αὐτὴ γίνεται προσπάθεια νὰ ἐτυμολογηθοῦν λέξεις ποὺ προέρχονται ἀπὸ τὸ χῶρο τῆς Μακεδονίας καὶ κυρίως ἀπὸ τὶς περιοχὲς τῆς ὄρεινῆς Πιερίας καὶ τοῦ Βοῖου. Οἱ λέξεις αὐτὲς εἶναι καρπὸς τῶν ἀποστολῶν ποὺ πραγματοποιήθηκαν ἀπὸ τοὺς συνεργάτες τοῦ Γλωσσολογικοῦ Τμήματος τῆς Ἑταιρείας Μακεδονικῶν Σπουδῶν στὶς παραπάνω περιοχὲς μὲ σκοπὸ τὴ συλλογὴ ἰδιωματικοῦ γλωσσικοῦ ὕλικου¹.

Τὰ χωριά ἀπὸ τὰ ὁποῖα προέρχεται τὸ ὕλικὸ τῆς ἐργασίας εἶναι τὰ ἑξῆς: Ἐλατοχώρι, Ἐλαφος, Λιτόχωρο, Μηλιά, Μοσχοπόταμος, Ράχη καὶ Ρητινὴ τῆς Πιερίας, καὶ Αὐγερινός, Βελανιδιά, Βυθός, Δάφνη, Δίλοφος, Μπουχορίνα, Πεντάλοφος καὶ Πολυκάστανο τοῦ Βοῖου. Ἐξαίρεση ἀποτελοῦν λίγες λέξεις ἀπὸ τὸ Βελβεντὸ ποὺ προέρχονται ἐπίσης ἀπὸ προσωπικὴ συλλογὴ, καθὼς καὶ μερικὲς ἀπὸ ἄλλες περιοχὲς τῆς Μακεδονίας (Γρεβενά, Κολινδρό, Βλάστη, Θάσο κ.λ.) ποὺ περιέχονται στὰ γλωσσάρια διαφόρων συλλογῶν.

Οἱ λέξεις ποὺ ἐτυμολογοῦνται εἶναι οἱ ἑξῆς:

ἀβουλά ἦ:

Στὸ Βελβεντὸ ἡ λέξη σημαίνει τὴν ἀκροποταμιά².

Πρέπει νὰ συνδεθεῖ μὲ τὸ διαλεκτικὸ οὐσιαστικὸ *βούλια* ἢ³ < ρ. βουλιάζω, ποὺ σημαίνει: «1) τόπος πάσχωσιν συχνὰ καθίξησιν καὶ μάλιστα μετὰ βροχὴν πολλήν, 2) τέλμα Θεσσ.»⁴, μὲ τὴν κατάληξη *-ιά* (πβ. τά: ἀπρουγιαλιά⁵, ποριά, ποταμιά, ραχιά, χαλικιά⁶ κ.λ.) καὶ τὸ προθετικὸ *α*.

Τὴ σημασιολογικὴ σύνδεση τῆς λέξης *ἀβουλά* μὲ τὸ *βούλια* τὴν ἐνισχύουν καὶ τὰ διαλεκτικά: *βούλιαγκας* ὁ: «βαθὺ μέρος κοίτης ποταμοῦ, ὅπου τὸ ὕδωρ ἀνακόπτει τὴν φορὰν του περιστρεφόμενον»⁷, *βούλιαγμα* τό:

1. Βλ. Εὐανθίας Δουγᾶ - Παπαδοπούλου, Ἐτυμολογικὰ τῆς περιοχῆς Πιερίας, «Μακεδονικὰ» 24 (1984) 214-233.

2. Ἀπὸ προσωπικὴ συλλογὴ.

3. Βλ. ΙΑΝΕ (Ἱστορικὸν Λεξικὸν τῆς Νέας Ἑλληνικῆς), τ. 1, Ἀθήνα 1933, στὸ ἴδιο λῆμμα.

4. Βλ. ὅ.π.

5. Ἀπὸ προσωπικὴ συλλογὴ στὸ Μοσχοπόταμο.

6. Βλ. Μ. Φιλήντα, Γραμματικὴ τῆς ρωμαϊκῆς γλώσσας, Ἀθήνα 1907, σ. 437.

7. Βλ. ΙΑΝΕ, τ. 4, Ἀθήνα 1953, στὸ λ. *βούλιαγκας* ὁ.

«πῶσις τοῦ ἐδάφους, βαθύλλωμα, λάκκος»¹, *βουλιάχτρα ἤ*: «τέλμα εἰς τὸ ὁποῖον εἶναι δυνατόν νὰ βυθισθῆ τις»² κ.λ.

ἀδρακας ὁ:

Στὴ Μηλιά ἡ λέξις σημαίνει τὸ γόνατο, τὸ στρογγυλὸ δηλ. κόκαλο, τὴν ἐπιγονατίδα, μαζί μὲ τὴ λακκούβα ποὺ σχηματίζεται ἀπὸ πίσω καὶ συνδέει τὸ μηρὸ μὲ τὴ γάμπα³.

Πρέπει νὰ συνδεθεῖ μὲ τὸ διαλεκτικὸ τύπο *ἀδράκι* τὸ⁴ τῆς Σάμου ποὺ προέρχεται ἀπὸ τὸ μεταγενέστερο *ἀτράκιον* τὸ⁵ < ἀρχ. *ἄτρακτος* ὁ⁶. Ἐκ τῶν τῶν τύπων *ἀτράκιον* ἔχουμε τὸ σημερινὸ *ἀδράχι* τὸ τῆς κοινῆς νεοελληνικῆς.

Ἡ σημασιολογικὴ διαφοροποίηση τῆς λέξεως ἀπὸ τὸ *ἀδράχι* στὴν κλειδώση τοῦ γόνατου δὲν παρουσιάζει δυσκολίες, ἐπειδὴ ἡ ἴδια λέξις (*ἀδράχι*) σημαίνει καὶ διάφορα ἄλλα μέρη τοῦ σώματος, ὅπως: σπονδυλικὴ στήλη⁷, ὠλένη⁸, περόνη⁹. Ἐπίσης ὁ τύπος *ἀδραχτάς* ὁ¹⁰ ἔχει καὶ τὴ σημασία: «ὁ ἐπιστροφεύς, ὁ σπόνδυλος ὁ σὺν τῷ τραχήλῳ στρεφόμενος»¹¹. *ἀκθάρ* τος, ἐπίθ.:

Στὸ Βελβεντὸ τὸ ἐπίθετο σημαίνει τὸν ἀδύνατο, τὸν καχεκτικὸ ἄνθρωπο¹² καὶ προέρχεται ἀπὸ τὸ ἐπίθετο *ἀκριθάρωτος*¹³ (α στερητικὸ + *κριθαρωτός*). Ἔτσι ἔχουμε: *ἀκριθάρωτος* >* *ἀκθάρουτος* (πβ. τά: *κριθάρι* > *κθάρ*², *κθαρίδους* (*κθαρίδου φουμί*)), (*κθαρίδους καφές*), *κθαρουζούμ*², *κθαρουτρουβάς* κ.λ., ὅλα ἀπὸ τὸ Βελβεντὸ¹⁴ μὲ στένωση τῶν ἄτωνων ω)ου καὶ ο)ου τῆς κατάληξης >*ἀκθάρ* τος μὲ ἀποβολὴ τοῦ νόθου ου.

Τὸ ἐπίθετο ἀπὸ τὴν ἀρχικὴ ἔννοια τοῦ ζώου ποὺ δὲν ἔφαγε κριθάρι, κὶ ἐπομένως δὲ δυνάμωσε κὶ ἔμεινε καχεκτικὸ, κατέληξε νὰ σημαίνει τὸ

1. Βλ. δ.π., στὸ λ. *βουλιαγμα* τό.

2. Βλ. δ.π., στὸ λ. *βουλιάχτρα* ἤ.

3. Ἐκ τῶν προσωπικῆς συλλογῆς.

4. Βλ. ΙΑΝΕ, τ. 1, Ἀθήνα 1933, στὸ λ. *ἀδράχι* τό.

5. Βλ. Liddell-Scott-Kωνσταντινίδη, Μέγα Λεξικὸν τῆς Ἑλληνικῆς Γλώσσης, τ. Α', στὸ λ. *ἀτράκιον* τό.

6. Βλ. δ.π., στὸ λ. *ἄτρακτος* ὁ.

7. Βλ. ΙΑΝΕ, δ.π., στὸ λ. *ἀδράχι* τό.

8. Βλ. ΙΑΝΕ, δ.π., στὸ λ. *ἀδράχι* τό.

9. Βλ. ΙΑΝΕ, δ.π., στὸ λ. *ἀδράχι* τό.

10. Βλ. ΙΑΝΕ, δ.π., στὸ λ. *ἀδραχτάς* ὁ.

11. Βλ. ΙΑΝΕ, δ.π., στὸ λ. *ἀδραχτάς* ὁ.

12. Ἐκ τῶν προσωπικῆς συλλογῆς.

13. Βλ. ΙΑΝΕ, τ. 1, στὸ λ. *ἀκριθάρωτος*.

14. Ἐκ τῶν προσωπικῆς συλλογῆς.

ἀδύνατο ζῶο καὶ κατ' ἐπέκταση καὶ τὸν ἀδύνατο ἄνθρωπο. Στὸ Βελβεντὸ ἢ ἀντίθετη στὸ ἀκθάγ' τους λέξι εἶναι ἡ μετοχὴ κθαρουμένους¹, δηλ. γερός, γεροδεμένος, δυνατός.

ἀπροῦγάλα ἢ:

Στὸ Μοσχοπόταμο ἡ λέξι σημαίνει τὴν ὄχθη τοῦ ποταμοῦ, τὴν παραλία². Ἡ λέξι εἶναι σύνθετη ἀπὸ τὸ ἐπίθετο ἀπλός = ἀπλωτός, ἀβαθής³ καὶ τὸ οὐσιαστικὸ γιалός πού σέ χωριὰ τῆς Πιερίας, ὅπως τὸ Λιτόχωρο, συναντιέται καὶ μὲ τὸν τύπο γαλά ἢ⁴, μὲ ἀλλαγὴ δηλ. γένους.

Ἔτσι ἔχουμε: *ἀπλογιαλιά > *ἀπρογιαλιά μὲ ἀνομοίωση τοῦ λ > ρ ἐξαιτίας τοῦ λ πού ἀκολουθεῖ, > ἀπροῦγάλα μὲ στένωση τοῦ ἄτονου ο > ου.

βανόμβλον τό:

Στὸν Πεντάλοφο Βοῦου ἡ λέξι σημαίνει ἓνα εἶδος μεγάλου ἀχλαδιοῦ⁵. Στὰ Γρεβενὰ ὁ τύπος βαινόμβλον⁶ ἔχει τὴν ἴδια σημασία, ὅπως ἐπίσης κι ὁ τύπος βανόμγλο⁷ πού περιέχεται στὸ Ἱστορικὸ Λεξικὸ μὲ τὴν ἐνδειξη «ἐξ ἀγνώστου α' συνθετικοῦ καὶ τοῦ οὐσιαστικοῦ μήλου».

Ἡ λέξι εἶναι σύνθετη ἀπὸ τὰ οὐσιαστικὰ βαγένι-βαένι + μῆλο μὲ τὴν ἐξῆς φωνητικὴ διαδικασία: *βαινόμγλον > *βαινόμ'λον μὲ ἀποβολὴ τοῦ ἄτονου η, > βαινόμβλον μὲ ἀνάπτυξη β ἀνάμεσα στὸ συμφωνικὸ σύμπλεγμα μλ μετὰ τὴν ἀποβολὴ τοῦ ἄτονου η⁸ > βανόμβλον μὲ ἀποβολὴ τοῦ ι τῆς διφθόγγου εῖ⁹.

βουζᾶ ἢ:

Στὸν Κολινδρὸ ἡ λέξι σημαίνει τὸ δικτυωτό, ἀπὸ ψιλὸ σύρμα, πού

1. Ἀπὸ προσωπικὴ συλλογὴ.

2. Ἀπὸ προσωπικὴ συλλογὴ.

3. Βλ. ΙΑΝΕ, τ. 2, Ἀθήνα 1939, στὸ λ. ἀπλός, ὅπου ἔχει καὶ τὴ σημασία: ἀπλωτός, ἀβαθής.

4. Ἀπὸ προσωπικὴ συλλογὴ.

5. Ἀπὸ προσωπικὴ συλλογὴ.

6. Βλ. Μ. Π α π α ἰ ω ἄ ν ο υ, Τὸ γλωσσικὸ ἰδίωμα Γρεβενῶν, Θεσσαλονίκη 1976, στὸ λ. βαινόμβλον τό.

7. Βλ. ΙΑΝΕ, τ. 3, Ἀθήνα 1941, στὸ λ. βανόμγλο τό.

8. Βλ. Α. Π α π α δ ο π ο ὐ λ ο υ, Γραμματικὴ τῶν βορείων ἰδιωμάτων τῆς νέας ἐλληνικῆς γλώσσης, Ἀθήνα 1926, σ. 38.

9. Βλ. Φ ι λ ἦ ν τ α, Γραμματικὴ, σ. 100. Βλ. ἐπίσης Ν. Ἀ ν δ ρ ῖ ο τ η, Φαινόμενα συναλοιφῆς καὶ χασμωδίας, «Ἑλληνικά» 29 (1976) 16, ὅπου ἔχουμε: ἀειπάρθην)ἀπάρθην, καημός)καμός, ἀηδόνι)ἀδόνι κ.λ. Ἀπὸ τῆς Ρητίνης (προσωπικὴ συλλογὴ) ἔχουμε ἐπίσης τὰ: ἀπάρθινους καὶ Ἀγάντς ὁ Ὑἅϊ Γιάννης.

βάζουμε στη μούρη τῶν ὑποζυγίων γιὰ νὰ μὴν τρῶνε τὸ φορτωμένο σ' αὐτὰ χόρτο¹.

Ἡ λέξη πρέπει νὰ συνδεθεῖ μὲ τὸ μσν. *ᾠόχη ἡ*² < μσν. ὑπόχη³ ἀπ' ὅπου ἔχουμε: **πουχιά* μὲ τὴν κατάληξη -ιά καὶ στὴ συνέχεια *βουχᾶ* μὲ ἠχηροποίηση τοῦ ἀρχικοῦ π ἀπὸ συμφορὰ. Ἐπὶ τὸ οὖσ. *βουχᾶ* ἔχουμε στὸν Κορινθῶ καὶ τὸ παράγωγο ῥῆμα *βουχάζου*⁴ ποῦ σημαίνει: βάζω στὴ μούρη τοῦ ὑποζυγίου τὴ «βουχᾶ».

γαρλαίμ'ς, ἐπίθ.:

Στὴ Ράχη Πιερίας τὸ ἐπίθετο σημαίνει ἕναν ἄνθρωπο ψηλὸ κι ἀδύνατο⁵. Τὸ ἐπίθετο πρέπει νὰ προέρχεται ἀπὸ τὸ σύνθετο **καρχαλολαίμης* (κάρκαλο + λαίμῶς), ὅπως φαίνεται ἀπὸ τὸν τύπο *καρχαλαίμ*'ς⁶ τῆς Θάσου μὲ τὴν ἴδια σημασία. Ἡ φωνητικὴ ἐξέλιξη τῆς λέξης εἶναι ἡ ἐξῆς: **καρχαλολαίμης* > **καρχαλουλαίμ*'ς μὲ στένωση τοῦ ἄτονου ο > ου κι ἀποβολὴ τοῦ ἄτονου η τῆς κατάληξης > **κακαρ*'*λαίμ*'ς μὲ μετάθεση τοῦ ρ καὶ ἀνομοιοτικὴ ἀποβολὴ τῆς συλλαβῆς *λου* > **καρλαίμ*'ς μὲ ἀνομοιοτικὴ ἀποβολὴ τῆς ἀρχικῆς συλλαβῆς *κα* > *γαρλαίμ*'ς μὲ ἠχηροποίηση τοῦ κ > γ ἀπὸ συμφορὰ.

Ὁ τύπος *καρχαλαίμ*'ς τῆς Θάσου προῆλθε ὡς ἐξῆς: **καρχαλολαίμης* > *καρχαλαίμ*'ς μὲ ἀνομοιοτικὴ ἀποβολὴ τῆς συλλαβῆς *λο* καὶ ἀποβολὴ τοῦ ἄτονου η τῆς κατάληξης.

δίφαλος, ἐπίθ.:

Τὸ ἐπίθετο στὴ Βελανιδιὰ Βοῖου λέγεται γιὰ τὸ δικέφαλο ἀετό «εἶχιν πίσου στ' μβλάτ' ἕναν δίφαλου γιτὸ κινδημένου»⁷.

Τὸ ἐπίθετο μπορεῖ νὰ συνδεθεῖ μὲ τὸ οὐσιαστικὸ τοῦ Ἑσυχίου *φάλα ἡ*⁸: μικρὰ κεφαλὴ, ποῦ ἔχει διασωθεῖ στὰ ἰδιώματα τῆς Ἄνδρου, Λέσβου καὶ τῆς Ἀπειράνθου τῆς Νάξου μὲ τὴ σημασία: *Glatze* (φαλάκρα).

1. Βλ. Γ. Τσαμπούρη - Κ. Βουδριᾶ, Λαογραφικὰ καὶ γλωσσικὸ ἰδιώμα τοῦ Κορινθῶ, Κορινθῶς 1986, στὸ λ. *βουχᾶ ἡ*. Στὸ Βελβεντὸ καὶ στὸ Βυθὸ Βοῖου ἔχουμε τὸν τύπο *πόχα ἡ* (ἀπὸ προσωπικὴ συλλογὴ).

2. Βλ. ΙΑΝΕ, τ. 2, Ἀθήνα 1939, στὸ λ. *ἀπόχη ἡ*.

3. Βλ. ὁ.π. στὸ λ. *ἀπόχη ἡ*.

4. Βλ. Τσαμπούρη - Βουδριᾶ, ὁ.π., στὸ λ. *βουχάζου*.

5. Ἀπὸ προσωπικὴ συλλογὴ.

6. Ἡ λέξη ἀπὸ τὴ χειρόγραφη συλλογὴ τοῦ Θεασίτη Ἀργυρίου ποῦ εἶναι κατατεθειμένη στὴν Ἑταιρεία Μακεδονικῶν Σπουδῶν.

7. Ἀπὸ προσωπικὴ συλλογὴ.

8. Βλ. Ν. Andriotis, *Lexicon der Archaismen in neugriechischen Dialekten*, Wien 1974, στὸ λ. *φάλα ἡ*.

δόβουλου τό, *δοῦβόλ'* τό:

Στὸ Ἐλατοχώρι τὸ οὐσιαστικὸ *δόβουλου* τὸ σημαίνει τὸ παλιὸ τραπεζομάντηλο, τὸ κάλυμμα, τὴν πετσέτα κ.λ.¹. Ὁ ἴδιος τύπος στὸ Μοσχοπόταμο σημαίνει τὸ κωλόπανο τοῦ μωροῦ καὶ τὸ κουρέλι· «τὰ δόβουλα ἀπ' τοῦ μ'κρό», «σύρι δξου νά σμάις τὰ δόβουλα», «γίνγαν δόβουλα, πέταξέ τα»². Ὁ τύπος *δοῦβόλ'* τὸ συναντιέται στὴ Ράχη καὶ σημαίνει ἐπίσης τὸ κωλόπανο καὶ τὸ κουρέλι³.

Καὶ οἱ δύο τύποι πρέπει νὰ συνδεθοῦν μὲ τὸ ἰταλικὸ οὐσιαστικὸ *tovaglia*: «Tessuto per biancheria da tavola»⁴.

ζβός, ἐπίθ.:

Στὸ Βελβεντὸ τὸ ἐπίθετο λέγεται γιὰ τὸ σπόρο ποῦ δὲν ἔχει ἀναπτυχθεῖ κανονικά κι ἔχει μείνει ἀδύνατος καὶ λεπτός· «ἀπόμ'νιν ζβός»⁵.

Στὸν Πολύγυρο τὸ ἴδιο ἐπίθετο σημαίνει ἀδύνατος, κούφιος· «οὔλα τὰ καρύδῃα εἶνι ζβά»⁶.

Πρέπει νὰ συνδεθεῖ μὲ τὸ ἐπίθετο τῆς κοινῆς *ζοφός* ποῦ παράγεται ἀπὸ τὸ μεσαιωνικὸ *ζοφός*⁷. Ἔτσι ἔχουμε *ζουφός* μὲ στένωση τοῦ ἄτονου *ο > ου*⁸, > *ζ'φός μὲ ἀποβολὴ τοῦ νόθου *ου > ζβός* μὲ ἠχηροποίηση τοῦ φ > β ἐξαιτίας τοῦ προηγούμενου ἠχηροῦ ζ.

ἴλυμα τό:

Στὸν Κολινδρὸ ἡ λέξι σημαίνει τὸ κατακάθι⁹ καὶ πρέπει νὰ συνδεθεῖ μὲ τὸ ἀρχαῖο οὐσιαστικὸ *ἴλυμα τό*¹⁰: sediment deposited in water ποῦ προέρχεται ἀπὸ τὸ οὐσιαστικὸ *ἴλδς ἦ*.

1. Ἀπὸ προσωπικὴ συλλογὴ.

2. Ἀπὸ προσωπικὴ συλλογὴ.

3. Ἀπὸ προσωπικὴ συλλογὴ.

4. Βλ. C. Battisti - G. Alessio, Dizionario etimologico italiano, v. V (Ra-Zu), Firenze 1975, στὸ λ. *tovaglia*.

5. Ἀπὸ προσωπικὴ συλλογὴ.

6. Βλ. Φ. Τάσιου, Γλωσσάριο τοῦ Πολύγυρου, «Χρονικὰ τῆς Χαλκιδικῆς», τεύχ. 37-38 (Θεσσαλονίκη 1982-1983), στὸ λ. *ζβός*.

7. Βλ. Ν. Ἀνδριώτη, Ἑτυμολογικὸ Λεξικὸ τῆς κοινῆς Νεοελληνικῆς, Θεσσαλονίκη 1967, στὸ λ. *ζοφός*.

8. Εἶναι πολὺ πιθανὸ ἡ τροπὴ τοῦ *ο > ου*, δηλ. *ζοφός > ζουφός*, νὰ εἶχε πραγματοποιηθεῖ στὸ μεσαίωνα, ὅπως μπορούμε νὰ ὑποθέσουμε ἀπὸ τοὺς τύπους τῆς κοινῆς νεοελληνικῆς *ζούφιος* (Ἀνδριώτη, Ἑτυμολογικὸ Λεξικὸ) καὶ *ζουφός* (Μ. Φιλήτια, Γλωσσονομία καὶ γλωσσολογία ἐλληνική, τ. Α', Ἀθήνα 1924, σ. 32).

9. Ἀπὸ προσωπικὴ συλλογὴ.

10. Βλ. Lidell - Scott - Jones, A Greek-English Lexicon, Oxford 1969, στὸ λ. *ἴλυμα τό*.

Ἡ τροπή τοῦ *v > ου* μπορεί νά ὀφείλεται σέ χείλωση ἐξαιτίας τοῦ γειτονικοῦ χειλικοῦ *μ¹* ἢ στή διατήρηση τῆς ἀρχαίας προφορᾶς τοῦ *v²*.

κλαμώνου, ρ.:

Στή Μηλιά τὸ ρῆμα λέγεται γιὰ τὸ δέντρο, καὶ κυρίως τῆ «φιλουριά», ποῦ πετάζει κλαδιὰ καὶ μεγαλώνει ἀπότομα· «κλάμουνιν ἢ φιλουριά»³. Τὸ ρῆμα πρέπει νά συνδεθεῖ μὲ τὰ ἀρχαῖα οὐσιαστικά *κλάμμα τὸ⁴* «*cer de vigne*», *κλάμα τὸ⁵*· «*morceau*», καὶ τὰ κατωϊταλικά *κλάμα τὸ⁶* καὶ *κλαμάδα ἡ⁷*, ποῦ προέρχονται ἀπὸ τὸ ρῆμα *κλάω-ῶ*. Τὴν ἴδια προέλευση ἔχει καὶ ὁ τύπος τοῦ Βελβεντοῦ *κλαμούρα ἡ*, ἀπ' ὅπου καὶ τὰ ρήματα *κλαμονορᾶζουμι* καὶ *ξικλαμονορᾶζουμι* ποῦ λέγονται γιὰ τὸ κλωνάρι ποῦ κόβεται ἀπὸ τὸ δέντρο καὶ μεταφορικά γιὰ τὴν παράλυση τῶν ἄκρων ἀπὸ ὑπερβολικὴ κούραση· «κλαμουρᾶσκαν (ξικλαμουρᾶσκαν) τὰ χέρῳα μ⁸»⁸.

κουταλεύου, ρ.:

Στὸ Βελβεντὸ τὸ ρῆμα σημαίνει: ἀνακατεύω μέσα σὲ διάφορα ἀντικείμενα νά βρῶ κάτι, ψάχνω ἀνακατεύοντας· «τί κουταλέβ'ς στοῦ βαούλου κι μὴ τὰ ῥιζις ὄλα ὄζου;»⁹.

Τὸ ρῆμα ἀνάγεται στὸ μεσαιωνικὸ *κουταλεύω*¹⁰ ποῦ ἔχει τὴν ἴδια σημασία.

Ἄπὸ τὸ ρῆμα ἔχουμε στὸ Βελβεντὸ τὸ ἐπίθετο *κουτάλας-ου*¹¹ μὲ τὴν σημασία τοῦ ἀνθρώπου ποῦ ψάχνει ἀνακατεύοντας· «εἶνι μῆὰ κουτάλου, δὲν ἀφήῃ¹² τὰ δῶῶ ἀνδάμα»¹².

*κουτιλέτῶ*² τὸ:

Στὴ Ράχη καὶ Μηλιά ἡ λέξη σημαίνει τὴ θηλειά, τὴν κλωστή τοῦ

1. Βλ. Χ. Σ υ μ ε ω ν ῖ δ η, Χείλωση στὴ Μεσαιωνικὴ καὶ Νέα Ἑλληνικὴ, «Βυζαντινά» 4 (Θεσσαλονικὴ 1972) 237 κέξ.

2. Βλ. Γ. Ν. Χ α τ ζ ι δ ἄ κ ι, Περὶ τοῦ Υ̅ ἐν τῇ νεωτέρῳ ἑλληνικῇ, ΜΝΕ (Μεσαιωνικά καὶ Νέα Ἑλληνικά), τ. Β', Ἀθήνα 1907, σ. 277 κέξ.

3. Ἄπὸ προσωπικὴ συλλογὴ.

4. Βλ. P. C h a n t r a i n, Dictionnaire étymologique de la langue grecque (A-K), Paris 1968, σ. 538-539, στὸ λ. *κλάω*.

5. Βλ. C h a n t r a i n, ὁ.π.,

6. Βλ. A n d r i o t i s, Lexicon, στὸ λ. *κλάσμα τὸ*.

7. Βλ. A n d r i o t i s, ὁ.π.,

8. Ὅλα ἀπὸ προσωπικὴ συλλογὴ στὸ Βελβεντό.

9. Ἄπὸ προσωπικὴ συλλογὴ.

10. Βλ. D u C a n g e, Glossarium ad scriptores mediae et infimae Graecitatis, Graz 1958 (φωτοτυπικὴ ἀνατύπωση Leiden 1968), στὸ λ. *κουτάλι*.

11. Ἄπὸ προσωπικὴ συλλογὴ.

12. Ἄπὸ προσωπικὴ συλλογὴ.

μιταριοῦ¹ καὶ πρέπει νὰ συνδεθεῖ μὲ τὸ βουλγάρικο διαλεκτικὸ *kutelec*² < οὔσ. *kutele*³ = πόντος, θηλειά, ἀπ' ὅπου προέρχονται κι ἄλλοι παράγωγοι διαλεκτικοὶ βουλγάρικοι τύποι μὲ σημασίες σχετικές μὲ τὸν ἀργαλειὸ καὶ τὴν ὑφαντικὴ⁴.

Ἐπίσης ὁ τύπος *κουτιλέτσ'* προήλθε ἀπὸ στένωσι τοῦ ἄτονου ε > ι καὶ ἀλλαγὴ γένους.

κστέλα ἦ:

Στὸν Πεντάλοφο, Δίλοφο καὶ σ' ἄλλα χωριά τοῦ Βοῖου ἡ λέξι σημαίνει ἓνα δοχεῖο ξύλινο γιὰ νὰ βάζουν μέσα ἀλεύρι, δημητριακὰ κ.λ.⁵.

Πρέπει νὰ συνδεθεῖ μὲ τὸ μεσαιωνικὸ *σκουτέλα* ἦ⁶, ἀπ' ὅπου ἔχουμε: *σκουτέλα* > *σκ'τέλα* μὲ ἀποβολὴ τοῦ ἄτονου ου > *κστέλα* μὲ ἀντιμετάθεσι τῶν σκ > κσ.

λιμπστήρις οἶ:

Στὸν Κορινθὸρὸ τὸ οὐσιαστικὸ σημαίνει τὰ λουριά ποῦ δένουν στὸ λαιμὸ τῶν ζώων⁷. Ἡ λέξι συνδέεται μὲ τὴν κυπριακὴ *λιμπστήρα* ἦ⁸ «λεπτὸν σχοινίον. Ἐγκρ. ἢ *λιμπστηροῦδα*». Ἡ λέξι προέρχεται ἀπὸ τὸ ἀμάρτυρο οδυσιαστικὸ *λαιμστήρ* ὁ, μὲ τὴν ἐξῆς φωνητικὴ διαδικασία: **λαιμστήρ* > **λαιμστήρας* > **λαιμστήρα* ἦ μὲ ἀλλαγὴ γένους > *λιμπστήρα* μὲ στένωσι τοῦ ἄτονου αι > ι > **λιμ'στήρα* μὲ ἀποβολὴ τοῦ ἄτονου ι > *λιμπστήρα* μὲ ἀνάπτυξι π ἀνάμεσα στὸ συμφωνικὸ σύμπλεγμα *μσ* μετὰ τὴν ἀποβολὴ τοῦ ἄτονου ι⁹.

1. Ἀπὸ προσωπικὴ συλλογὴ.

2. Βλ. Bǎlgarski etimologičen rečnik, t. II, Izdatelstvo na Bǎlgarskata Akademija na Naukite, Sofija 1979, στὸ λ. *kotel*.

3. Βλ. ὁ.π., στὸ λ. *kotel*.

4. Βλ. ὁ.π., στὸ λ. *kotel*. Ἡ λέξι, ὅπως ἀναφέρει τὸ λεξικὸ, πέρασε καὶ στὰ ἀρμουνικά μὲ τὸν τύπο *kutelef* καὶ συναντιέται ἐπίσης καὶ στὰ σερβοκροάτικα μὲ τὸν τύπο *kotalac*. Τὸ λεξικὸ τῆ συνδέει μὲ τὸ παλαιοσλάβικο ἀμάρτυρο *kaidā* + παλαιοσλάβικη κατάληξι -āla.

5. Ἀπὸ προσωπικὴ συλλογὴ.

6. Βλ. Du Cange, Glossarium, στὸ λ. *skoūtalon tō*, ὅπου δίνει τοὺς τύπους *σκουτέλα* ἦ, *σκουτέλη* ἦ, καὶ *σκουτέλι τό*. Ὁ τύπος *σκουτέλι(σ)τέλ'* στὸ Βελβεντό, στὰ χωριά τῆς Πιερίας καὶ ἴσως κι ἄλλοῦ ἔχει τὴ σημασία τοῦ πιάτου μὲ κόλλυβα ποῦ προσφέρουν στὰ μνημόσυνα, ἀφοῦ προηγουμένως τὰ διαβάσει ὁ παπὰς στὴν ἐκκλησία.

7. Ἀπὸ προσωπικὴ συλλογὴ.

8. Βλ. Ξ. Π. Φαρμάκιδου, Ὑλικὰ διὰ τὴν σύνταξιν Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ τῆς Κυπριακῆς Διαλέκτου, μέρος Β', ἐκδιδόμενον ὑπὸ Θεοφανοῦς Δ. Κυπρῆ, Λευκωσία 1983, σ. 23, στὸ λ. *λιμπστήρα* ἦ.

9. Βλ. Παπαδοπούλου, Γραμματικὴ τῶν βορείων ἰδιωμάτων, σ. 38.

λουκανίθρα ἤ:

Στὴ Ρητίνη καὶ Μοσχοπόταμο ἡ λέξις σημαίνει τὸ κόκκινο στίγμα, τὴν κοκκινίλα στοὺς μηροὺς καὶ στὰ γόνατα, ποὺ μοιάζει μὲ χιονίστρες καὶ δημιουργεῖται ἀπὸ τὴ συνεχῆ παραμονὴ κοντὰ στὸ τζάκι ἢ στὴ σόμπα¹.

Ἡ λέξις πρέπει νὰ συνδεθεῖ μὲ τὴ σύνθετη κυπριακὴ *κωλόραυθος* δ². «πρῆσμα ἢ οἶδημα μέρους τοῦ σώματος καὶ κυρίως τῆς κεφαλῆς», ποὺ στὸ ἰδίωμα τῆς Ρητίνης πρέπει νὰ εἶναι *κωλοραυθθα* (ἀρνίθα λέγεται ἡ ὄρνιθα στὰ χωριά τῆς Πιερίας³, στὸ Βελβεντό⁴ κι ἄλλοῦ). Ἔτσι ἔχουμε: **κωλοραυθθα* > *κουλοραυθθα* μὲ στένωσις τῶν ἄτονων ω καὶ ο > ου > *κουλαραυθθα* μὲ συναλοιφή τοῦ ου + α > α⁵ > **λουκαρῖνθα* μὲ ἀντιμετάθεσις τῶν κ-λ > λ-κ > *λουκανίθρα* μὲ μετάθεσις τοῦ ρ.

ματραγοῦνα ἢ, *ματραγοῦνας*, θηλ. *ματραγοῦνα*, ἐπίθ.:

Στὸ χωριὸ Ρητίνη τὸ οὐσιαστικὸ *ματραγοῦνα* ἢ σημαίνει τὴν ἐπίδραση, τὴν ἔλξη ποὺ ἄσκει κάποιος πάνω στοὺς ἄλλους μὲ τὴ γλυκιὰ του ὀμίλια καὶ τὴν καλὴ συμπεριφορὰ «ἔχ'ς τ' ματραγοῦνα ἰσὺ κι σιακούν' δλ'»⁶. Στὰ χωριά Μοσχοπόταμο καὶ Ἐλαφο τὸ ἐπίθετο *ματράγούνας*, θηλ. *ματραγοῦνα*, σημαίνει αὐτὸν ποὺ τὰ καταφέρει μὲ τὶς κολακεῖες καὶ τὰ λόγια νὰ τὰ βολεῦει ὅπως θέλει, τὸν καταφερτζή⁷.

Τὸ οὐσιαστικὸ, καθὼς καὶ τὸ ἐπίθετο, συνδέονται μὲ τὸ ρουμάνικο οὐσιαστικὸ *mătrăgună*⁸: *mandrake*⁹, *mandragora*¹⁰.

Τὸ ρουμάνικο *mătrăgună* πρέπει νὰ συνδεθεῖ μὲ τὸ ἀρχαῖο *μανδραγόρας* ὁ, τὸ φυτὸ μὲ τὶς γνωστὲς ὑπνωτικὲς καὶ ναρκωτικὲς ιδιότητες, καὶ πρέπει νὰ πέρασε στὰ ρουμάνικα μὲσω τῆς λατινικῆς.

1. Ἀπὸ προσωπικὴ συλλογὴ.

2. Βλ. Θ. Κ υ π ρ ῆ, Γλωσσάριον Γεωργίου Λουκά, στὴ σειρὰ Ἑγλικά διὰ τὴν οὐνταξίν Ἱστορικὸ Λεξικὸ τῆς Κυπριακῆς Διαλέκτου, μέρος Α', Λευκωσία 1979, στὸ λ. *κωλόραυθος* ὁ. Βλ. ἐπίσης Ν. Ἀ ν δ ρ ῖ ὄ τ η, Ἑτυμολογικὰ καὶ σημασιολογικὰ, «Λεξικογραφικὸν Δελτίον» 3 (Ἀθήνα 1941) 65-64.

3. Ἀπὸ προσωπικὴ συλλογὴ.

4. Ἀπὸ προσωπικὴ συλλογὴ.

5. Βλ. Ἀ ν δ ρ ῖ ὄ τ η, Φαινόμενα συναλοιφῆς, ὁ.π., σ. 36-37.

6. Ἀπὸ προσωπικὴ συλλογὴ.

7. Ἀπὸ προσωπικὴ συλλογὴ.

8. Βλ. *Rumanian-English and English-Rumanian Dictionary*, by M a r c e l S c h r ö n k r o n, New York, Copyright 1952, fifth printing 1975, στὸ λ. *mătrăgună*: Bot., *mandrake*, *mandragora*.

9. Βλ. Μέγα Ἀγγλο-Ἑλληνικὸν Λεξικόν, ἐκδόσεις Ὀδυσσεύς, τ. 3 (Ἀθήνα ἄ. ἔ), στὸ λ. *mandrake*: 1) *μανδραγόρας*, *καλάνθρωπος*, *ἀρκάνθρωπος*.

10. Βλ. Μέγα Ἀγγλο-Ἑλληνικὸν Λεξικόν, ὁ.π., στὸ λ. *mandagora*: *mandrake*.

μιστριώτ'κους, μπιστ'ριώτ'κους, επίθ.:

Στόν Κολινδρό¹ και Μοσχοπόταμο² έχουμε τόν τύπο μιστ'ριώτ'κους και στό Βελεντό³ μπιστ'ριώτ'κους με τήν ίδια σημασία: ζωο πού δέν είναι: καθαρόαιμο αλλά προέρχεται από διασταύρωση δύο διαφορετικών ειδών.

Πρέπει νά συνδεθεῖ με τό μεσαιωνικό μιστούρα⁴: *mistura*, *mixtio*, πού περιέχεται στό λεξικό τοῦ Ducange.

*Έτσι έχουμε: *μιστουριώτικος > μιστ'ριώτ'κους με ἀποβολή τῶν ἄτονων ου και ι, > μπιστ-ριώτ'κους με ἀποβολή και τοῦ ἄτονου ι τοῦ θέματος και ἀνάπτυξη π ἀνάμεσα στό συμφωνικό σύμπλεγμα μσ > μπσ μετά τήν ἀποβολή τοῦ ἄτονου ι⁵.

μουτσομβότανου τό, μουλτσομβότανου τό:

Στό Βελεντό τό οὐσιαστικό σημαίνει ἓνα ἄγριο χόρτο με χαρακτηριστική μυρωδιά πού τό χρησιμοποιοῦσαν παλιότερα για νά συγκεντρώουν τίς μέλισσες⁶. Πρόκειται για τό μελισσοβότανο πού ἀκολούθησε τήν ἐξήξ φωνητική πορεία: *μελισσοβότανο* > *μιλισσοβότανο* με στένωσι τῶν ἄτονων ε > ι και τῶν ο > ου > *μιλ'σσομβότανου με ἀποβολή τοῦ ἄτονου ι, > *μουλ'σσομβότανου με τροπή τοῦ ι > ου ἀπό ἀφομοίωση (ἦ και ἀπό χεῖλωση ἐξαιτίας τοῦ παρακείμενου χειλικοῦ μ)⁷ > *μουλτσομβότανου με ἀνάπτυξη τ ἀνάμεσα στό συμφωνικό σύμπλεγμα λσ μετά τήν ἀποβολή τοῦ ἄτονου ι⁸ > μουτσομβότανου με τροπή τοῦ λ > ρ ἐξαιτίας τοῦ γειτονικοῦ τσ⁹.

Στήν Ἐλαφο τό οὐσιαστικό μουλτσομβότανου τό σημαίνει τή ναφθαλίνη¹⁰ και εἶναι σύνθετο ἀπό τό οὐσ. μόλτσα ἦ¹¹ = σκόρος (ἀπό τό βουλγ. *molca*: σκόρος, βώτριδα, ὑποκ. *molica*) και τό οὐσ. βότανο > δηλ. μουλτσομβότανου, με τροπή τῶν ἄτονων ο > ου.

1. Βλ. Τ σ α μ π ο ὄ ρ η - Β ο υ δ ρ ι ᾶ, ὀ.π., στό λ. μιστριώτ'κους.

2. Ἐπό προσωπική συλλογή.

3. Ἐπό προσωπική συλλογή.

4. Βλ. *Du Cange*, *Glossarium*, στό λ. *μιστούρα* ἦ.

5. Βλ. Π α π α δ ο π ο ὄ λ ο υ, Γραμματική τῶν βορειῶν ιδιωμάτων, σ. 38.

6. Ἐπό προσωπική συλλογή.

7. Βλ. Σ υ μ ε ω ν ἰ δ η, Χεῖλωση, ὀ.π., σ. 239 κέξ.

8. Βλ. Ε. Μ π ο υ ν τ ὶ ν α, Μελέτη περί τοῦ γλωσσικοῦ ιδιώματος Βελεντό και τῶν περιχώρων αὐτοῦ, Ἄρχεῖα τῆς νεωτέρας ἑλληνικῆς γλώσσας, τ. Α', Ἄθῆνα 1892, σ. 17.

9. Βλ. Φ ι λ ἦ ν τ α, Γραμματική, σ. 80, ὅπου έχουμε: *βάλαμο*/βάρσαμο, *κάλτσα*/κάρτσα κ.λ.

10. Ἐπό προσωπική συλλογή.

11. Ἡ λέξη εἶναι γνωστή στό Βελεντό, Γρεβενά, Γέρμα Καστοριᾶς, χωριά τοῦ Βοῖου, Καταφύγι, Πολύγυρο Χαλκιδικῆς κ.λ.

μουστρώνουμι, ρ.:

Στόν Κολινδρό τὸ ρῆμα σημαίνει καλλωπίζομαι¹ καὶ τὸ μεταρρηματικό οὐσιαστικό *μούστρουμα* τὸ σημαίνει τὸν καλλωπισμό².

Τὸ ρῆμα προέρχεται ἀπὸ τὸ ἰταλικὸ ρῆμα *mostrare* < οὐσ. *mostra*, μὲ τὴν ἐξῆς φωνητικὴ διαδικασία: *μοστράρω* > **μουστρώνω* καὶ μέσο **μουστρώνομαι* > *μουστρώνουμι* μὲ στένωση τῶν ἄτονων *ο* > *ου* καὶ τοῦ ἄτονου *αι* > *ι* τῆς κατάληξης.

ξανώρας, ἐπίρρ.:

Στῆ Μηλιά τὸ ἐπίρρημα σημαίνει: ἀργά, κατόπιν ἐορτῆς: «νὰ μὴν ἰρθεῖτι ξανώρας», «ἐφυγιν ξανώρας»³.

Τὸ ἐπίρρημα πρέπει νὰ εἶναι σύνθετο ἀπὸ τὴν πρόθεση *ξε*⁴ < *ἐκ* καὶ τὸ ἐπίρρημα *άνωρος*⁵ < ἐπίθ. *ἐνωρος*, ὁπότε ἔχομε: **ξανώρας* > **ξιανώρας* μὲ στένωση τοῦ ἄτονου *ε* > *ι* τῆς πρόθεσης *ξε* καὶ συνίζηση μετὰ τοῦ *ια* > *ια*, > *ξανώρας* μὲ οὐράνωση τοῦ *ξ* ἐξαιτίας τοῦ *ι* ποῦ ἀκολουθεῖ. Ἡ τροπή τοῦ *ω* τῆς κατάληξης σὲ *α* ἔγινε ἀπὸ ἀναλογία πρὸς ἄλλα ἐπιρρήματα (πβ. τὰ *ένωρας* > *νώρας*⁶, *ἐξώρας* > *ξώρας*⁷, *γιαώρας*⁸ > καὶ *γιάουρας*⁹, *κατώρας*¹⁰, *προουσώρας*¹¹ κ.λ.).

ξιλέστρατος, ἐπίθ.:

Στῆ Βλάστη τὸ ἐπίθετο σημαίνει τὸν ψηλὸ ποῦ βαδίζει ἀντικανονικά¹². Τὸ ἐπίθετο πρέπει νὰ συνδεθεῖ μὲ τὸ διαλεκτικὸ *ἑξιλέστατος*¹³ τῆς Λευκάδας: ἄτακτος, ἀκατάστατος < ἐπίθ. *ἐξωλέστατος*¹⁴ < *ἐξώλης*. Τὸ *ξιλέστρατος* προήλθε ἀπὸ παρετυμολογικὴ ἐπίδραση τοῦ οὐσιαστικοῦ *στράτα ἦ*.

1. Βλ. Τ σ α μ π ο ὄ ρ η - Β ο υ δ ρ ι ᾶ, ὁ.π., στὸ λ. *μουστρώνουμι*.

2. Βλ. ὁ.π., στὸ λ. *μούστρουμα τό*.

3. Ἐκτὸς προσωπικὴ συλλογὴ.

4. Γιά τὴ σημασία τῆς πρόθεσης *ἐκ* > *ξε* βλ. Γ. Γ α ρ δ ι κ α, Αἱ προθέσεις ἐν συνθέσει, «Ἀθῆνᾶ» ΚΔ' (Ἀθῆνα 1912) 121 κέξ.

5. Βλ. A n d r i o t i s, Lexicon, στ λ. *ἐνωρος*.

6. Βλ. Φ ι λ ῆ ν τ α, Γραμματικὴ, σ. 360, § 1148.

7. Βλ. Φ ι λ ῆ ν τ α, ὁ.π.

8. Βλ. ΙΑΝΕ, τ. 5, τεύχ. Ι (Ἀθῆνα 1984), στὸ λ. *γιαώρας*.

9. Βλ. ΙΑΝΕ, ὁ.π.,

10. Ἐκτὸς προσωπικὴ συλλογὴ στῆ Ράχη. Τὸ ἐπίρρημα σημαίνει: πρὸς τὸ παρόν.

11. Ἐκτὸς προσωπικὴ συλλογὴ στὰ χωριὰ τῆς Πιερίας. Τὸ ἐπίρρημα σημαίνει: πρὸς τὸ παρόν: «προουσώρας καλὰ εἶμι».

12. Βλ. Μ. Ἀ θ. Κ α λ ι ν δ ῆ ρ η, Ὁ βίος τῆς Κοινότητος Βλάτσης ἐπὶ Τουρκοκρατίας, Θεσσαλονίκη 1982, σ. 357.

13. Βλ. A n d r i o t i s, Lexicon, στὸ λ. *ἐξωλέστατος*

14. Βλ. A n d r i o t i s, ὁ.π.,

ξίληβουθλάζου, ξίληβόθλασμα τό:

Στὸ Βελβεντὸ τὸ ρῆμα σημαίνει: ἀνταποδίδω μὰ προσφορὰ ἐργασίας, μὰ παροχὴ ὑπηρεσίας, μὲ τὸν ἴδιο τρόπο καὶ γιὰ τὴν ἴδια περίπτωση, π.χ. γιὰ τὸ σκάψιμο τοῦ ἀμπελιοῦ μὲ σκάψιμο ἀμπελιοῦ, γιὰ τὴν σπορὰ μὲ σπορὰ κ.λ. «θὰ ξίληβουθκάσουμι κι ἱμεῖς τοῦ Νίκου ποὺ μᾶς ἀβόητσιν πέρ'σ' στὴ θκὴ μας τ'ν ἀρραβώνα»¹. Τὸ ξίληβόθλασμα εἶναι μεταρρηματικὸ καὶ σημαίνει τὴν ἀνταπόδοση τῆς προσφορᾶς, τὴν παροχὴ τῆς ἴδιας ὑπηρεσίας: «αὐτὸ εἶνι ποὺ λὲς τοῦ ξίληβόθλασμα γὰ τοῦ καλὸ ποὺ μᾶς ἔκαμαν κι αὐτοί»².

Τὸ ρῆμα εἶναι σύνθετο ἀπὸ τὴν πρόθεση ξε <ἐκ καὶ τὸ ρῆμα *ληβουθ'λάζου ποὺ προέρχεται ἀπὸ τὸ διαλεκτικὸ οὐσιαστικὸ ληβόθλα³ <ἀλληλοβοήθεια, μὲ στένωση τοῦ ἄτονου ε > ι τῆς πρόθεσης καὶ στένωση ἐπίσης τῶν ἄτονων ο > ου καὶ ω > ου τῆς κατάληξης.

ξιμιδιανίζου, ρ.:

Στὸ Βελβεντὸ τὸ ρῆμα σημαίνει: συνέρχομαι ἀπὸ ἀρρώστια, ἀναλαμβάνω, παίρνω ἀπάνω μου, ἀναπτύσσομαι· «ἦρθιν δίπ στου ἀμήν, μου ξιμιδιάντσιν πάλι», «ἦταν πιτσι κι κόκαλου, ἀλλὰ τώρα ξιμιδιάντσιν καλά»⁴.

Τὸ ρῆμα παράγεται ἀπὸ τὸ οὐσιαστικὸ μεῖντάνι τὸ⁵ ποὺ προέρχεται ἀπὸ τὸ τουρκικὸ meydan: open space, public square; arena, ring, ground κ.λ.⁶ καὶ τὴν πρόθεση ξε <ἐκ. Ἔτσι ἀπὸ τὸ μιδιάν⁷, ὅπως ἀποδίδεται ἢ λέξη στὸ ἰδίωμα τοῦ Βελβεντοῦ, ἔχουμε τὸ *ξιμιδιανίζου καὶ μὲ τὴν πρόθεση ξε > ξι (μὲ στένωση τοῦ ἄτονου ε > ι) ξιμιδιανίζου, μὲ συναλοιφὴ τῶν μ > ι⁷.

ξιφουσκλά ἢ:

Ἡ λέξη στὸ Βελβεντὸ σημαίνει ἓνα εἶδος δέντρου μὲ μαλακὸ ξύλο, τὴν ἀφροξυλιά καὶ κουφοξυλιά, ποὺ λέγεται καὶ χρυσόξυλο⁸.

1. Ἀπὸ προσωπικὴ συλλογὴ.

2. Ἀπὸ προσωπικὴ συλλογὴ.

3. Βλ. Μ π ο υ ν τ ὶ ν α, ὁ.π., στὸ λ. ληβόθλια ἢ (ἢ φωνητικὴ ἀπόδοση εἶναι τοῦ συγγραφέα).

4. Ἀπὸ προσωπικὴ συλλογὴ.

5. Βλ. Ἀ ν δ ρ ι ὶ τ η, Ἑτυμολογικὸ Λεξικὸ, στὸ λ. μεῖντάνι τό. Τὸ οὐσιαστικὸ στὸ Βελβεντὸ συναντιέται μὲ τὸν τύπο μιδιάν⁷ τό· «βγήκιν στου μιδιάν⁷», γνωστὴ ἔκφραση στὸ ἰδίωμα γιὰ ἄνθρωπο ποὺ βγήκε ἀπὸ τὴν ἀφάνεια κι ἀπέκτησε ἀξία.

6. Βλ. Η. C. H o n y - F a h i z I z, Turkish-English dictionary, Oxford 1957, στὸ λ. meydan.

7. Βλ. Ἀ ν δ ρ ι ὶ τ η, Φαινόμενα συναλοιφῆς, ὁ.π., σ. 240-241.

8. Ἀπὸ προσωπικὴ συλλογὴ.

Προέρχεται ἀπὸ τὸ σύνθετο **χρυσροφοξυλιά* μετὴν ἐξῆς φωνητικὴ διαδικασία: **ξαφοξιλᾶ* μετὴ τροπὴ τοῦ *α'* συνθετικοῦ *χρυσάφι* > *ξάφι* (πβ. τά: *Ξάφι*¹ - **Αρξάφι*² < *Χρυσάφι*, *ἀρξός*³ < *χρυσός*, *Κστός*⁴ < *Χριστός*, *Κστόδουλος*⁵ < *Χριστόδουλος* κ.λ. καὶ τά: *χρυσός* > *χσός* > *ξός*⁶, *χρυσό* καὶ *χρυσάφι*-ξό καὶ *ξάφ'*⁷, *Χρυσάφι*, *Χρυσούλα* — *Ξάφι*, *Ξούλλα*)⁸ στένωσὴ τοῦ ἄτονου *ο* > *ου* καὶ ἀποβολὴ τοῦ ἄτονου *υ* > **ξαφονσκῶ* μετὰ ἀντιμετάθεσιν τῶν *κσ(ξ)* > *σκ* > **ξεφονσκῶ* μετὰ ἀντικατάστασιν τῆς ἀρχικῆς συλλαβῆς *ξα* μετὴν *ξε* ἀπὸ παρετυμολογικῆς ἐπίδρασιν τῆς πρόθεσιν *ξε*⁹ < *ἐκ*, > *ξιφονσκῶ*, μετὰ στένωσιν τοῦ ἄτονου *ε* > *ι* τῆς πρόθεσιν.

παρασκᾶ τά:

Στὴ Μπουχορίνα Βοῖου ἡ λέξις σημαίνει τὰ πρηξίματα τῶν ἀδένων· «*ῥόμ'σιν παρασκᾶ*»¹⁰.

Ἡ λέξις προέρχεται ἀπὸ τὸ οὐσιαστικὸν *πρησκᾶ* τὰ¹¹ < *ρ*. πρήζω μετὴν ἐξῆς φωνητικῆς διαδικασίας: *πρησκᾶ* > **πρασκᾶ* μετὰ προληπτικὴ ἀφομοίωσιν τοῦ *η* > *α* > *πρασκᾶ* μετὰ παρετυμολογικῆς ἐπίδρασιν τῆς πρόθεσιν *παρά*¹².

πάσμα τό:

Στὸν Αὐγερινὸν ἡ λέξις σημαίνει μιὰ μεγάλη τολύπη ποῦ ἀποτελεῖται ἀπὸ τριάντα κλωνία νήματος¹³. Συνδέεται μετὰ τὸ ἀρχαῖον οὐσιαστικὸν *πάσμα* τὸ ποῦ σημαίνει: flock of wool¹⁴.

1. Βλ. Μπουντῶνα, ὁ.π., σ. 16.

2. Βλ. Μπουντῶνα, ὁ.π.

3. Βλ. Μπουντῶνα, ὁ.π.

4. Βλ. Μπουντῶνα, ὁ.π.

5. Βλ. Μπουντῶνα, ὁ.π.

6. Βλ. Φιλήντα, Γλωσσολογία, τ. Α', σ. 32.

7. Βλ. Γ. Ν. Χατζιδάκι, ΜΝΕ, τ. Α', Ἀθήνα 1905, σ. 254.

8. Βλ. Χατζιδάκι, ὁ.π., σ. 254.

9. Βλ. Χατζιδάκι, Περὶ τῆς χρήσεως τῆς προθέσεως *ἐκ*, ἐξ (ξε-), «Ἀθηνᾶ» ΚΣΤ' (Ἀθήνα 1914) 10. Ἐπίσης τοῦ Γδιοῦ, Παρετυμολογία ἐν ταῖς προθέσει, ΜΝΕ, Β' τ., Ἀθήνα 1907, σ. 311-315.

10. Ἀπὸ προσωπικῆς συλλογῆς.

11. Ἀπὸ προσωπικῆς συλλογῆς στὸ Βελβεντό. Ἡ λέξις συναντιέται καὶ στὴν Ἡπειρο (βλ. Ε. Μπόγκα, Τὰ γλωσσικὰ ἰδιώματα τῆς Ἡπειροῦ, τ. Α', Ἰωάννινα 1964, σ. 319) μετὰ τισ ἠμασίαις: 1) τὰ χοιραδικά, 2) ἡ παρωτίτις, 3) τὰ ἀγρία σύκα, τὰ προῦσκαλα (Χριστοβ.), ἐπειδὴ πρήζονται τὰ χεῖλη.

12. Βλ. Χατζιδάκι, Παρετυμολογία, ὁ.π.

13. Ἀπὸ προσωπικῆς συλλογῆς.

14. Βλ. Liddell-Scott-Jones, A Greek-English Lexicon, στὸ λ. *πάσμα* τό.

ρϕινάδα ἦ:

Στὰ Γρεβενὰ ἡ λέξις σημαίνει: ρακὴ ἐκλεκτῆς ποιότητος βγαλμένη ἀπὸ δευτέρη ἀπόσταξι¹. Ἐπίσης στὴν Ἡπειρὸ ἡ λέξις μετὰ τὴ μορφὴ *ρεφινάδα*² σημαίνει: μεταβγαλμένη ρακὴ καὶ ὁ Μπόγκας τὴν παράγει ἀπὸ τὸ ἰταλικὸ *raffinata*³ < ρ. *raffinare*, ἐνῶ τὸ σωστὸ εἶναι ὅτι προέρχεται ἀπ' εὐθείας ἀπὸ τὸ γαλλικὸ *raffinage*⁴: διυλισμένη ζάχαρη, μετὰ τὴν ἐξῆς φωνητικὴ διαδικασίᾳ: **ραφινάδα* > **ρεφινάδα* μετὰ τροπὴ τοῦ *α* > *ε* ἐξαιτίας τοῦ γειτονικοῦ ὕγρου *ε*⁵ > *ρϕινάδα* μετὰ στένωσιν τοῦ ἄτονου *ε* > *ι*.

ρομβάλανο τό:

Στὴ Ρητίνῃ τὸ οὐσιαστικὸν σημαίνει τὸν καρπὸ τοῦ δέντρου ποῦ λέγεται *ροῦδ*⁶ τὸ κι εἶναι ἓνα εἶδος βελανιδιάς, τὸ ρουπάκι⁶.

Ἡ λέξις εἶναι σύνθετη ἀπὸ τὰ οὐσιαστικὰ *ροῦδι*⁷ + *βαλάκι* μετὰ τὴν ἐξῆς φωνητικὴν διαδικασίαν: **ρονοβάλανο* > **ρονοβάλανο* μετὰ προληπτικὴν ἀφομοίωσιν τοῦ *δ* > *β* > *ρομβάλανο* μετὰ ἀνομοιωτικὴν ἀποβολὴν τῆς συλλαβῆς *βο* καὶ στένωσιν τοῦ ἄτονου *ο* > *ου* τῆς κατάληξιν.

σιδιροπάγκος ὁ:

Στὸν Κολινδρὸ τὸ οὐσιαστικὸν σημαίνει ἓνα ἐργαλεῖο, σὰν λαστὸ, μετὰ μύτη μπροστὰ, γιὰ νὰ τρυποῦν σκληρὰ ἀντικείμενα⁸. Πρέπει νὰ προέρχεται ἀπὸ τὸ σύνθετον **σιδεροπάλογο* (σίδηρον + παλούκι) μετὰ τὴν ἐξῆς φωνητικὴν διαδικασίαν: **σιδεροπάλογο* μετὰ ἀλλαγὴν γένους⁹ > *σιδιροπάλογο* μετὰ ἀποβολὴν τοῦ ἄτονου *ου* καὶ στένωσιν τῶν ἄτονων *ε* > *ι* καὶ *ο* > *ου* τῆς κατάληξιν > *σιδιροπάγκος* μετὰ ὑποχωρητικὴν ἀφομοίωσιν τοῦ *λ* ἀπὸ τὸ προηγούμενον *ο*.

σκαρμόζου, ρ.:

Στὸ Βελβεντὸ τὸ ρῆμα σημαίνει: στεριῶνω κάπου (σὲ δουλειά, διαμονή κ.λ.), σταθεροποιοῦμαι σὲ κάποια κατάστασι, μονιμοποιοῦμαι.

1. Βλ. Παπαϊωάννου, Τὸ γλωσσικὸν ἰδίωμα Γρεβενῶν, στὸ λ. *ρϕινάδα* ἦ.

2. Βλ. Μπόγκα, ὀ.π., τ. Β', Ἰωάννινα 1966, σ. 244, στὸ λ. *ρεφινάδα* ἦ.

3. Βλ. Μπόγκα, ὀ.π., στὸ λ. *ρεφινάδα* ἦ.

4. Βλ. Κ. Βαρθάτι, Λεξικὸν Γαλλοελληνικόν, Ἀθήνα 1968, στὸ λ. *raffinage*.

5. Βλ. Φιλήντα, Γραμματικὴ, σ. 78, ὅπου ἔχομε: ραπάνι)ρεπάνι, καθαρίζω)καθερίζω, πανάρι)πανέρι, ἄρραβῶνα)ἄρρεβῶνα κ.λ.

6. Ἀπὸ προσωπικὴν συλλογὴν.

7. Ἡ λέξις ἀπὸ τὰ χωριά τῆς Πιερίας Ρητίνῃ, Ἐλατοχώρι, Μηλιά κ.λ.

8. Ἀπὸ προσωπικὴν συλλογὴν.

9. Στὰ ἰδιώματα τῶν χωριῶν ποῦ ἀναφέραμε παραπάνω εἶναι συνηθισμένη ἡ ἀλλαγὴ γένους, ὅπως: ἦ *νεῦσα*, ἦ *χατῆχα*, οὐ *πλάτ'ς*, οὐ *γόνας*, οὐ *βάρους*, οὐ *γλέφαρους* κ.λ.

«δὲ μβόρ'σιν νά σκαρμόθ' σί καμῶ δ'λά», «πῆγιν καταδῶ, πῆγιν κατακεῖ, δὲ σκάρμουσιν πουθινά»¹.

Τὸ ρῆμα προέρχεται ἀπὸ τὸ νεοελληνικὸ οὐσιαστικὸ *σκαρμός* δ²: «ξύλινον ἢ καὶ μετάλλινον κυλινδρικὸν ραβδίον ἐντιθέμενον κατακορύφως ἐντὸς ἀνατρήσεως τῆς ἐπισκαλμίδος καὶ χρησιμεῖον ὅπως εἰς τὸ ἐξέχον ἄκρον αὐτοῦ τροποῦται ἢ κόπη διὰ τροπωτῆρος», ποὺ προέρχεται ἀπὸ τὸ μσν. *σκαρμός* δ³.

σπανουλέτα, τσπανουλέτα ἦ:

Στὴ Ρητίνη, καθὼς καὶ στὰ χωριά τοῦ Βοῖου Αὐγερινός, Δάφνη, Πολυκάστανο κ.λ., τὸ οὐσιαστικὸ μὲ τις δὺὸ φωνητικὲς μορφές του σημαίνει τὸ μοχλό, τὸ πόμολο τοῦ παραθύρου⁴. Συνδέεται μὲ τὸ Ἰταλικὸ οὐσιαστικὸ *spagnoletta* «specie di serramento di finestra venuto di Francia»⁵. Ὁ γαλλικὸς τύπος εἶναι *espagnolette*⁶ = μοχλός, μάνδαλος, ζύγωθρον παραθύρου.

σφράγκα ἦ:

Στὸ Ἐλατοχώρι, Ρητίνη, Ράχη καὶ Μοσχοπόταμο ἡ λέξη σημαίνει τὸν σκληρὸ ὄγκο ἀπὸ αἷμα καὶ πύον στὸ δέρμα τῶν γιδοπροβάτων συνήθως, ἀλλὰ καὶ τῶν μεγάλων ζώων, ποὺ δημιουργεῖται ἀπὸ τὸ τσίμπημα τοῦ «δαβανιοῦ» καὶ ποὺ σπάζει, ὅταν ὀριμάσει καὶ μαλακώσει⁷.

Ἡ λέξη πρέπει νὰ συνδεθεῖ μὲ τὸ ἀρωμονικὸ *frāngā*⁸ ποὺ ὁ Παραहाgi τὸ συνδέει μὲ τὸ μεταγενέστερο λατινικὸ *fragā*⁹ ποὺ προέρχεται ἀπὸ τὸ λατινικὸ *fragum*-i¹⁰ καὶ σημαίνει κόμαρο, φράουλα. Τὸ ἀρχικὸ σ προέρχεται ἀπὸ συμπροφορά¹¹.

Γιὰ τὴ σημασιολογικὴ διαφοροποίηση τῆς λέξης ποὺ ἀπὸ φράουλα,

1. Ἐκ προσωπικῆς συλλογῆς.

2. Βλ. Δ. Δ η μ η τ ρ ἰ κ ο υ, *Μέγα Λεξικὸν ὅλης τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης*, τ. (ΙΓ', στὸ λ. *σκαλμός* δ.

3. Βλ. D u C a n g e, *Glossarium*, ὁ.π., στὸ λ. *σκαρμός* δ.

4. Ἐκ προσωπικῆς συλλογῆς στὰ παραπάνω χωριά.

5. Βλ. B a t t i s t i - A l e s s i o, *Dizionario etimologico italiano*, ν. V (Ra-Zu), στὸ λ. *spagnolesco*.

6. Βλ. Β α ρ β ἄ τ η, *Λεξικὸν Γαλλοελληνικόν*, στὸ λ. *espagnolette*.

7. Ἐκ προσωπικῆς συλλογῆς.

8. T. P a r a h a g i, *Dicționarul dialectului aromân*, București 1974, στὸ λ. *frāngā*.

9. Βλ. B a t t i s t i - A l e s s i o, ὁ.π., τ. III (Fa-Me), στὸ λ. *fraga*.

10. Βλ. ὁ.π.

11. Βλ. X. Π α ν τ ε λ ἰ ὀ η, *Προσθήκη καὶ ἀφαίρεσις σ πρὸ συμφώνου ἐν τῇ Ἀρχαίᾳ, Μέσῃ καὶ Νέᾳ Ἑλληνικῇ*, «Byzantinisch-Neugriechische Jahrbücher» 6 (1928) 401-431.

χαμοκέρασο κ.λ. κατέληξε να σημαίνει τὸν σκληρὸ ὄγκο, ἔχουμε καὶ τὸ ἀντίστοιχο γαλλικὸ *fraise* ποὺ σημαίνει: 1) χαμοκέρασο, κοινῶς φράουλα, 2) κηλὶς τοῦ δέρματος ὅμοια μὲ χαμοκέρασο¹.

τζαμούκον ἢ, *τζουμούκας*, ἐπίθ.:

Στὸ Μοσχοπόταμο ἡ λέξη σημαίνει ἓνα μακρὸ ξύλο, μὲ πρόκες στὴν ἄκρη, ποὺ τὸ κρατᾶν οἱ τσομπάνηδες γιὰ ὄπλο². Πρέπει νὰ συνδεθεῖ μὲ τὸ ἡπειρωτικὸ *τζουμάκ'* τὸ³ καὶ *τζουμάκα* ἀπ' ὅπου ἔχουμε: *τζουμάκα* > **τζαμούκα* μὲ ἀντιμετάθεση τῶν *ου-α* > *α-ου* > *τζαμούκον* μὲ τὴν κατάληξη *-ου* ποὺ συνηθίζεται στὰ ἰδιώματα τῶν χωριῶν τῆς Πιερίας γιὰ τὰ θηλυκά.

Μὲ τὸ ἴδιο οὐσιαστικὸ πρέπει νὰ συνδεθεῖ καὶ τὸ ἐπίθετο *τζουμούκας*⁴ τῆς Ρητίνης ποὺ σημαίνει τὸν χοντροκέφαλο. Ἔχουμε δηλ. **τζαμούκας* > *τζουμούκας* μὲ προληπτικὴ ἀφομοίωση τοῦ *α* > *ου*.

τριδέβουμι, ρ.:

Στὸν Πολύγυρο Χαλκιδικῆς τὸ ρῆμα δίνεται στὴν ἐξῆς φράση: «*τριδέβιτι ἢ δὲν τριδέβιτι* αὐτὸ τὸ μονοπάτι, ὁ δρόμος: *τριδέβιτι* αὐτὸ τὸ μονοπάτι, ὅταν τὸ μονοπάτι τὸ περπατοῦν πολλοὶ καὶ εἶναι εὐκολοδιάβατο καὶ δὲ *δριδέβιτι* τὸ ἀντίθετο»⁵.

Τὸ ρῆμα πρέπει νὰ συνδεθεῖ μὲ τὸ μεσαιωνικὸ *τριοδεύω*⁶: «μαντεύομαι ἐν τριόδοις». Ἔτσι ἔχουμε: *τριοδεύομαι* > **τριονδεύουμι* μὲ στένωση τῶν ἄτωνων *ο* > *ου* καὶ *αι* > *ι* ἀντίστοιχα > *τριδέβουμι* μὲ ἀποβολὴ τοῦ *ου* τῆς διφθόγγου *ιου*, φαινόμενο συνηθισμένο στὰ βόρεια ἰδιώματα, ἀλλὰ καὶ στὰ νότια, στὸν Πόντο⁷ κ.λ.

τρούπ'κους ὁ:

Στὴ Θάσο ἡ λέξη σημαίνει τὴν ἀρρώστια ποὺ μαζεύει ὑγρὸ στὴν κοιλιά, τὴν ὑδρωπικία⁸.

Πρέπει νὰ συνδεθεῖ μὲ τὸ οὐσιαστικὸ *δρώπικας* ὅ⁹ τῆς νεοελληνικῆς, ποὺ προέρχεται ἀπὸ τὸ μsn. *δρώπικας* ὁ < ἀρχ. ἐπίθετο *ὑδρωπικός* < ἕδρωψ ὁ.

1. Βλ. Β α ρ β ά τ η, ὁ.π., στὸ λ. *fraise*.

2. Ἀπὸ προσωπικὴ συλλογὴ.

3. Βλ. Μ π ό γ κ α, ὁ.π., τ. Α', στὸ λ. *τζουμάκ'* τό.

4. Ἀπὸ προσωπικὴ συλλογὴ.

5. Βλ. Φ. Τ ά σ ι ο υ, Γλωσσάριο τοῦ Πολύγυρου, «Χρονικὰ τῆς Χαλκιδικῆς» τεύχ. 37-38 (Θεσσαλονικὴ 1982-1983), στὸ λ. *τριδέβιτι*.

6. Βλ. Δ η μ η τ ρ ά κ ο υ, Μέγα Λεξικόν, στὸ λ. *τριοδεύω*.

7. Βλ. Ἄ ν δ ρ ι ώ τ η, Φαινόμενα συναλοιφῆς, ὁ.π., σ. 238-239, ὅπου τὰ: *ἀγριγοῦρ'ν* (<*ἀγριγοῦρ'νον*, *τιλιμίμυον*> <*τιλιονμίμυον*, *ἀχλιπάτ'ν*> <*χλιονπάτ'ν*> κ.λ.

8. Ἀπὸ χειρόγραφη συλλογὴ τοῦ Θεασίτη δασκάλου Ἄργυρίου.

9. Βλ. Ἄ ν δ ρ ι ώ τ η, Ἔτυμολογικὸ Λεξικόν, στὸ λ. *δρώπικας* ὁ.

Ἡ φωνητική εξέλιξη τῆς λέξης εἶναι ἡ ἐξῆς: *δρώπικος με τὴν κατάλ. -ος > *τρούπικους με τροπή τοῦ *dr* > *tr* (πβ. τά: ἀνδράχνη > ἀτραχνη¹, ἀντροκλα², δραπέτης > τραπέτσι³ κ.λ.), τροπή τοῦ *o* > *ou* ἀπὸ χεῖλωση ἐξαιτίας τοῦ παρακείμενου χειλικοῦ *p*⁴ καὶ τοῦ ἄτονου *o* τῆς κατάληξης σε *ou* ἀπὸ στένωση, *τρούπ'κους* με ἀποβολή τοῦ ἄτονου *i* τῆς κατάληξης.

Τὴν ἴδια προέλευση καὶ σημασία ἔχουν ἐπίσης καὶ τὰ ἡπειρωτικά διαλεκτικά *ντροπ'κα ἦ⁵* καὶ τὸ λευκαδίτικο *δροπίκι τό⁶*.

τσάζουμι, ρ.:

Στὸν Αὐγερινὸ τὸ ρῆμα σημαίνει φοβοῦμαι, τρομάζω⁷ καὶ προέρχεται ἀπὸ τὸ *σκιάζομαι* ὡς ἐξῆς: *στσάζουμι με τσιτακισμὸ τοῦ *κ* πρὶν ἀπὸ τὸ *i*, φαινόμενο συνηθισμένο στὴν περιοχὴ (πβ. τά: *στδιπάρ' τὸ <σκεπάρι, Παραστσούβη < Παρασκενή, στσυλι τὸ <στυλι τὸ κ.λ. τοῦ ἰδιώματος⁸*, καὶ στένωση τῶν ἄτονων *o* > *ou* καὶ *ai*) τῆς κατάληξης > *τσάζουμι* με ἀνομοιωτική ἀποβολή τοῦ ἀρχικοῦ *σ*.

φαλκίδα ἦ:

Στὴν Ἔλαφο⁹ ἔχουμε τὸν τύπο *φαλκίδα ἦ* ποὺ σημαίνει ἓνα εἶδος δρεπανιοῦ, πιὸ γυριστὸ ἀπὸ τὰ συνηθισμένα. Ἐπίσης στὸν Κολινδρό¹⁰ ἔχουμε τοὺς τύπους *φαλκίδα ἦ* καὶ *φαλκιδῆ τὸ* καὶ στὴν Ἥπειρο¹¹ τὸν τύπο *φαλκίδι τὸ* με τὴ σημασία τοῦ δρεπανιοῦ.

Ἡ λέξη συνδέεται με τὰ μεσαιωνικά *φαρκίς ἦ¹²* καὶ *φαλκίδιον τό¹³*: δρεπάνι, ποὺ προέρχονται ἀπὸ τὸ λατινικὸ *falx-falcis*¹⁴: δρέπανον.

1. Βλ. Ἐμ. Κ ρ ι α ρ ᾶ, Λεξικὸ τῆς Μεσαιωνικῆς Ἑλληνικῆς Δημόδου Γραμματείας, τ. Β', Θεσσαλονίκη 1971, στὸ λ. *ἀδράχνη ἦ*.

2. Βλ. Κ ρ ι α ρ ᾶ, ὅ.π.

3. Βλ. A n d r i o t i s, Lexicon, στὸ λ. *δραπέτης ὄ*.

4. Βλ. Σ υ μ ε ω ν ῖ δ η, Χεῖλωση, ὅ.π., σ. 249.

5. Βλ. Μ π ὄ γ κ α, ὅ.π., τ. Α', στὸ λ. *ντροπ'κα ἦ*.

6. Βλ. Χ ρ . Λ ᾶ ζ α ρ η, Τὰ Λευκαδίτικα, Ἰωάννινα 1970, στὸ λ. *δροπίκι τό*.

7. Ἄπο προσωπικὴ συλλογή.

8. Ὅλα ἀπὸ προσωπικὴ συλλογή.

9. Ἄπο προσωπικὴ συλλογή.

10. Βλ. Τ σ α μ π ο ῦ ρ η - Β ο υ δ ρ ῖ ᾶ, ὅ.π., στὰ λ. *φαλκίδα ἦ* καὶ *φαλκιδῆ τὸ*.

11. Βλ. Μ π ὄ γ κ α, ὅ.π., τ. Α', σ. 411, στὸ λ. *φαλκίδι τὸ* ποὺ τὸ παράγει ἀπὸ τὸ ἰταλικὸ *falcio*, ἐνῶ προέρχεται ἀπευθείας ἀπὸ τὸ μεσαιωνικὸ *φαλκίδιον τό*.

12. Βλ. D u C a n g e, Glossarium, στὸ λ. *φαλκίδιον τό*, ὅπου δίνει στὰ ἐρμηνεύματα τῆς λέξης ἢ ἄλλα παράγωγα τῆς ἴδιας λέξης.

13. Βλ. D u C a n g e, ὅ.π., στὸ λ. *φαλκίδιον τό*.

14. Βλ. Ε ὑ σ τ ρ . Τ σ α κ α λ ῶ τ ο υ, Λατινοελληνικὸν Λεξικόν, Ἀθήνα ἄ.ἔ., στὸ λ. *falx-falcis*.

φλάσκα ἤ:

Ἡ λέξη στὸ Βελβεντό σημαίνει τὴν μπάτσα, τὸ δυνατὸ χτύπημα στὸ πρόσωπο· «τοὺν ἔδουκα μᾶ φλάσκα, τοὺν ἦρθιν οὐ οὐρανὸς σφουνδύλῃ»¹. Ἡ λέξη πρέπει νὰ συνδεθεῖ μὲ τὴ ρουμάνικη flească² ποὺ ὁ Νικολαΐδης τὴ χαρακτηρίζει σλαβικῆς προέλευσης.

φουλίνα ἤ:

Στὴ Μηλιά καὶ Μοσχοπόταμο ἡ λέξη λέγεται γιὰ ἓνα μικρὸ κορίτσι κλαψιάρικο καὶ πολὺ ζωηρό, τρελό· «ἄδι μουρὴ φουλίνα, φύγι ἀποὺ δῶ!»³. Ἡ λέξη πρέπει νὰ συνδεθεῖ μὲ τὸ ἀρωμονικὸ *ful'ină*⁴· «sac fait de peau de mouton, tondue et retournée, qui sert à la conservation du fromage; ventre, panse; personne atteinte d'obésité» ποὺ στὴ διάλεκτο τῆς Σαμαρίνας σημαίνει τὴν ἐπιπόλαιη καὶ ζωηρὴ γυναίκα, τὴν ἀσόβαρη καὶ ἐλαφριά⁵. Ὁ Parahagi συνδέει τὸ ἀρωμονικὸ *ful'ină* μὲ τὸ λατινικὸ *fol-lina*⁶, adj.· «d'outré, de soufflet».

Ἑταιρεία Μακεδονικῶν Σπουδῶν

ΕΥΝΑΝΘΙΑ ΔΟΥΓΑ-ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ

1. Ἀπὸ προσωπικὴ συλλογή.

2. Βλ. Κ. Νικολαΐδη, Ἑτυμολογικὸν Λεξικὸν τῆς Κουτσοβλαχικῆς γλώσσης, Ἀθήνα 1909, σ. 570, στὸ λ. *φλάσκουτᾶ* ἤ.

3. Ἀπὸ προσωπικὴ συλλογή.

4. Βλ. P a r a h a g i, ὀ.π., στὸ λ. *ful'ină*.

5. Ἡ πληροφορία ἀπὸ τὴν κ. Μ. Δουγᾶ ποὺ κατάγεται ἀπὸ τὴ Σαμαρίνα.

6. Βλ. P a r a h a g i, ὀ.π., στὸ λ. *ful'ină*.

SUMMARY

E v a n t h i a D o u g a - P a p a d o p o u l o u, Etymological idioms of Macedonian districts.

An attempt is made in this work to etymologize 47 wholly idiomatic words originating from Macedonian villages and especially from mountain areas of Pieria and Voio. The collection of the words was realized during special missions in the above mentioned districts, in the frame of a programme, by the Linguistic Department of the Society of Macedonian Studies, for the collection of idiomatic lingual material of Macedonian districts. Except of those words, there are some more taken from glossaries of other collectors, their origin from various Macedonian districts, and some of the private collection of the author from Velvendos of Kozani.